EUROPSKA
KOMISIJA

Bruxelles, 13.3.2024.
COM(2024) 123 final

IZVJEŠĆE KOMISIJE EUROPSKOM PARLAMENTU, VIJEĆU, EUROPSKOM GOSPODARSKOM I SOCIJALNOM ODBORU I ODBORU REGIJA

o preispitivanju Osmog programa djelovanja za okoliš sredinom programskog razdoblja

{SWD(2024) 60 final}

1. UVOD 2
2. NAPREDAK U OSTVARIVANJU PRIORITETNIH CILJEVA 3
2.1. Brzo i predvidljivo smanjenje emisija stakleničkih plinova i poboljšanje prirodnih ponora ugljika 3
2.2. Jačanje i uključivanje prilagodbe klimatskim promjenama, uključujući pristupe prilagođene ekosustavu 6
2.3. Čisto kružno gospodarstvo 8
2.4. Nulta stopa onečišćenja za netoksičan okoliš 10
2.5. Zaštita, održavanje i obnova bioraznolikosti 13
2.6. Smanjenje pritiska proizvodnje i potrošnje na okoliš i klimu 15
3. NAPREDAK U POGLEDU ODABRANIH PREDUVJETA KOJI OMOGUĆUJU PROVEDBU 17
3.1. Provedba, primjena i vladavina prava u području okoliša 17
3.2. Financiranje tranzicije 18
3.3. Upravljanje za integrirano donošenje politika 20
3.4. Održivi poslovni modeli za otporno gospodarstvo 20
3.5. Pravedna tranzicija i ekološka pravednost 21
3.6. Povezanost okoliša i zdravlja 22
3.7. Digitalizacija 23
3.8. Prihvaćanje na globalnoj razini 24
4. MJERENJE NAPRETKA 25
5. ZAKLJUČCI 25

1. UVOD

U europskom zelenom planu prepoznaje se ozbiljnost problema klimatskih promjena i uništavanja okoliša s kojim se suočava ova generacija te za koji znanstvenici, a sve više i ekonomisti, upozoravaju da može stići do točke s koje nema povratka[1]. U okviru tog plana EU je usmjeren na put k tomu da postane prvi „*klimatski neutralan kontinent do 2050., koji je resursno učinkovit i na kojem nijedna osoba ni regija nisu zanemarene*"[2]. Zelenim planom utvrđen je program za korjenite promjene koje bi EU-u omogućile da postane moderno i konkurentno gospodarstvo otporno na vanjske šokove, i koje ljudima omogućuje zaštićen i prosperitetan život u zdravom okruženju.

Nadovezujući se na zeleni plan, u **Osmom programu djelovanja za okoliš**[3] utvrđen je okvir za djelovanje u području politike zaštite okoliša i klimatske politike do 2030. sa šest tematskih prioritetnih ciljeva za 2030. i dugoročnim prioritetnim ciljem „živjeti dobro unutar granica našeg planeta" za 2050. U njemu su utvrđeni preduvjeti koji svim sektorima omogućuju usklađeno postizanje tih ciljeva. Provedba tog programa bitna je za postizanje ciljeva u području okoliša i klime iz UN-ova Programa održivog razvoja do 2030., njegovih ciljeva održivog razvoja i multilateralnih sporazuma u području okoliša i klime.

U skladu s člankom 5. stavkom 1. Osmog programa djelovanja za okoliš u ovom izvješću predstavljeno je **preispitivanje sredinom programskog razdoblja**[4] napretka u postizanju tematskih prioritetnih ciljeva programa. U njemu se razmatra stanje preduvjeta te napredak u praćenju i procjeni sustavnih promjena. Izvješće je popraćeno radnim dokumentom službi Komisije u kojem se pruža detaljniji uvid u svaki prioritetni cilj, uključujući poticajni okvir i praćenje te viziju programa za 2050.

Preispitivanje sredinom programskog razdoblja oslanja se na **Izvješće Europske agencije za okoliš (EEA) o praćenju** napretka u postizanju ciljeva programa[5] na temelju okvira za praćenje iz Osmog programa djelovanja za okoliš[6]. U njemu se razmatraju i rasprave sa stručnjacima i dionicima iz država članica te povratne informacije primljene kao odgovor na poziv na očitovanje[7] i drugi povezani nalazi.

Općenito, ambiciozne mjere koje je poduzeo EU dovele su do napretka, posebno u pogledu smanjenja emisija stakleničkih plinova, poboljšanja kvalitete zraka i mobiliziranja financijskih sredstava za zelenu tranziciju. **Postizanje ciljeva za 2030. ostvarivo je** ako države članice ispune svoje obveze u pogledu provedbe politika i zakona.

Međutim, **potrebno je uložiti više truda** u prelazak na održivu proizvodnju i potrošnju. To bi, među ostalim, zahtijevalo da se s relevantnim dionicima istraže prikladne alternative u

[1] https://www3.weforum.org/docs/WEF_The_Global_Risks_Report_2024.pdf. U izvješću o Svjetskog gospodarskog foruma o globalnim rizicima za 2024., rizici od klimatskih promjena i uništavanja okoliša navode se kao glavni kratkoročni i dugoročni rizici.
[2] COM(2019) 640 final.
[3] Odluka (EU) 2022/591.
[4] Članak 4. Odluke (EU) 2022/591.
[5] https://www.eea.europa.eu/publications/european-union-8th-environment-action-programme.
[6] COM(2022) 357 final.
[7] https://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/have-your-say/initiatives/14080-8th-Environment-Action-Programme-Mid-term-Review_hr.

ključnim gospodarskim sektorima, čime bi se istodobno mogla osigurati konkurentnost EU-a. Potrošnja u EU-u dovodi do učinaka koji i dalje prelaze mogućnosti našeg planeta u određenim područjima. Osim toga, iako su posljednjih nekoliko godina ostvarena znatna postignuća, uključujući velik porast upotrebe energije iz obnovljivih izvora i manju ovisnost o fosilnim gorivima, EU bi mogao dodatno smanjiti upotrebu sirovina i fosilnih resursa. Tako bi se pridonijelo smanjenju razina onečišćenja zraka, vode i tla, gubitka bioraznolikosti, što bi posljedično ublažilo pritisak na ekosustave i lance vrijednosti.

Stoga je ključno **donijeti i u potpunosti provesti ambiciozne mjere poduzete u okviru europskog zelenog plana, kako je navedeno u Osmom programu djelovanja za okoliš** radi postizanja stvarnih učinaka na terenu i dugoročne otpornosti gospodarstva i društva EU-a.

2. NAPREDAK U OSTVARIVANJU PRIORITETNIH CILJEVA

2.1. Brzo i predvidljivo smanjenje emisija stakleničkih plinova i poboljšanje prirodnih ponora ugljika

Klimatske promjene odvijaju se sve brže i pogoršavaju učinke na ljude, prirodu i gospodarstva u EU-u i ostatku svijeta.

EU je ostvario dobar napredak prema postizanju cilju smanjenja neto emisija stakleničkih plinova. Međutim, treba učiniti više kako bi se postigao cilj uklanjanja neto emisija stakleničkih plinova pomoću ponora ugljika iz sektora korištenja zemljišta, prenamjene zemljišta i šumarstva (LULUCF). Trendovi u tom sektoru negativni su u EU-u, koji gubi ponore ugljika, pri čemu sektor korištenja zemljišta nekih država članica proizvodi emisije umjesto da ih uklanja.

Ukupno gledajući, podaci za 2022. pokazuju da su **domaće neto emisije stakleničkih plinova u EU-u** (isključujući međunarodno zrakoplovstvo) **u stalnom padu** i 2022. su smanjene za 32,5 % (u usporedbi s 1990.)[8]. Međutim, kako bi se ostvario cilj EU-a u smislu smanjenja emisija stakleničkih plinova do 2030. (najmanje – 55 % u odnosu na 1990.) i postigla klimatska neutralnost do 2050., **potrebno je ubrzati tempo smanjenja emisija kako bi se postigla prosječna stopa smanjenja gotovo triput veća** od one postignute u posljednjem desetljeću. U usporedbi s prethodnim naporima za ublažavanje klimatskih promjena, emisije je najviše potrebno smanjiti u sektorima zgradarstva i prometa, u kojima je tempo dekarbonizacije spor ili se čak nazaduje.

Za **postizanje cilja uklanjanja neto stakleničkih plinova pomoću ponora ugljika iz sektora LULUCF-a** ključno je znatno potaknuti uklanjanje ugljika.

EU je **Europskim zakonom o klimi**[9] donesenim 2021. postavio sebi pravno obvezujući cilj za postizanje **klimatske neutralnosti i otpornosti do 2050.** u cijelom gospodarstvu. Europskim zakonom o klimi utvrđen je i privremeni cilj domaćeg smanjenja neto emisija stakleničkih

[8] COM(2023) 653 final.
[9] Uredba (EU) 2021/1119.

plinova (emisije nakon što se odbiju uklanjanja) od najmanje 55 % do 2030. u usporedbi s razinama iz 1990.

Paketom mjera „Spremni za 55 %”[10] EU nastoji ostvariti klimatske ciljeve na pravedan, troškovno učinkovit i konkurentan način. EU je usvojio većinu ključnih prijedloga iz tog paketa[11] kojim će se, ako se u potpunosti provede, osigurati da EU ispuni svoj ažurirani cilj u pogledu neto emisija stakleničkih plinova do 2030. **Revidirani sustav EU-a za trgovanje emisijama** sada je ambiciozniji i 2030. će smanjiti emisije za 62 % u odnosu na razine iz 2005. te će se proširiti kako bi obuhvatio međunarodni pomorski promet. Novi, zaseban sustav trgovanja emisijama primjenjivat će se na emisije stakleničkih plinova od izgaranja goriva u cestovnom prometu i zgradama te u sektorima s malim emisijama (ETS2)[12] uz smanjenje emisija do 2030. od 42 % u odnosu na 2005.

EU je odlučio povećati ukupni cilj smanjenja emisija utvrđen u okviru **Uredbe o raspodjeli tereta**[13]**,** koja obuhvaća emisije stakleničkih plinova iz domaćeg prometa (isključujući CO_2 iz zrakoplovstva), zgrada, poljoprivrede, male industrije i otpada, s 29 % na 40 % do 2030. u odnosu na 2005., **uz revidirane ciljeve za 2030. za svaku državu članicu**.

Novom Uredbom o LULUCF-u utvrđuje se opći cilj na razini EU-a za postizanje cilja neto uklanjanja u iznosu od 310 Mt ekvivalenta CO^{14}_2 od zemljišta u 2030.

Komisija je 2022. i 2023. podnijela dodatne prijedloge za ubrzavanje pravedne i uključive tranzicije prema klimatskoj neutralnosti. Na primjer, Parlament i Vijeće postigli su dogovor o revidiranoj Uredbi o fluoriranim stakleničkim plinovima[15], čime će se dodatno smanjiti emisije tih vrlo snažnih stakleničkih plinova. Komisija je predložila ambicioznije ciljeve smanjenja emisija za teška vozila[16]. Osim toga, predstavila je i plan REPowerEU[17] s posebnim mjerama za smanjenje energetske ovisnosti EU-a o ruskim fosilnim gorivima i ubrzavanje provedbe europskog zelenog plana novim aktivnostima, nadovezujući se pritom na paket „Spremni za 55 %”. Kako bi se povećala otvorena strateška autonomija i konkurentnost EU-a i potaknule inovacije, posebno u području zelenih tehnologija, te osigurala neometana klimatska tranzicija, Komisija je predstavila industrijski plan u okviru zelenog plana. Akt o industriji s nultom neto stopom emisija i Akt o kritičnim sirovinama[18] glavni su zakonodavni akti za postizanje tih ciljeva.

[10] COM(2021) 550 final.
[11] To uključuje revidiranu Direktivu o ETS-u EU-a, novi ETS za zgrade, cestovni promet i goriva, rezervu za stabilnost tržišta, Uredbu o raspodjeli tereta, emisijske norme za CO_2 za automobile i kombije, Uredbu o korištenju zemljišta, prenamjeni zemljišta i šumarstvu, mehanizam za ugljičnu prilagodbu na granicama, uspostavu Socijalnog fonda za klimatsku politiku, inicijativu FuelEU Maritime, Uredbu o infrastrukturi za alternativna goriva, inicijativu ReFuelEU Aviation, Direktivu o energetskoj učinkovitosti i Direktivu o obnovljivoj energiji. Preostao je još samo dogovor o prijedlogu revidirane direktive o oporezivanju energije.
[12] Direktiva (EU) 2023/959 o izmjeni Direktive 2003/87/EZ.
[13] Uredba (EU) 2023/857.
[14] Uredba (EU) 2023/839.
[15] COM(2022) 150 final.
[16] COM(2023) 88 final.
[17] COM(2022) 230 final.
[18] Za više informacija vidjeti Izvješće o napretku mjera klimatske politike za 2023.

Uklanjanje ugljika bit će potrebno da EU do 2050. postigne klimatsku neutralnost i nakon toga prijeđe na negativne emisije, kako bi se ukupni proračun EU-a za stakleničke plinove sveo na najmanju moguću mjeru[19]. Da bi se osiguralo visokokvalitetno uklanjanje ugljika koje je certificirao EU, Komisija je predložila regulatorni okvir za **certifikaciju uklanjanja ugljika**[20]. Cilj je uspostaviti transparentan i vjerodostojan okvir upravljanja, među ostalim za razvoj metodologija certificiranja, poticanje daljnjih ulaganja u aktivnosti uklanjanja ugljika i povećanje provedbe tih aktivnosti. Komisija je u veljači 2024. objavila komunikaciju o industrijskom upravljanju ugljikom kako bi poduprla djelovanje EU-a za postizanje klimatske neutralnosti do 2050. i negativnih emisija nakon toga.

Strategijama za bioraznolikost, tlo i šume EU je postavio ambiciozne ciljeve za zaštitu ekosustava, posebno ekosustava bogatih ugljikom. Akt o obnovi prirode[21] pomoći će **obnoviti narušene ekosustave, posebno one s velikim potencijalom za hvatanje i skladištenje ugljika,** kao što su šume, tresetišta i močvarna područja. Obvezavši se na sadnju najmanje **tri milijarde dodatnih stabala** do 2030., EU će poduprijeti i mjere za ublažavanje klimatskih promjena. Uredba o **proizvodima koji nisu povezani s krčenjem šuma**[22] osigurava da potrošnja i proizvodnja u EU-u ne pridonose krčenju šuma te je još jedan važan alat u borbi protiv klimatskih promjena i zaustavljanju gubitka biološke raznolikosti.

Ključni su **potpuna provedba** paketa „Spremni za 55 %" i mobilizacija **odgovarajućih ulaganja** (vidjeti odjeljak 3.2.). U nekim državama članicama napredak nije u skladu s razinom djelovanja potrebnom za postizanje dugoročnih klimatskih ciljeva.

Na temelju informacija iz nacrta **ažuriranih nacionalnih energetskih i klimatskih planova** procjenjuje se da će do 2030. neto emisije stakleničkih plinova 2030. biti 51 % niže nego 1990.[23], što je 4 postotna boda manje od cilja od 55 % utvrđenog u Zakonu o klimi. U toj se procjeni upotrebljava gornja granica nametnuta za doprinos sektora LULUCF-a cilju „Spremni za 55 %", koja je utvrđena na 225 Mt ekvivalenta CO2. Dodavanje doprinosa sektora LULUCF-a iznad te gornje granice dovelo bi do ukupnog smanjenja emisija od 51,7 %. Na temelju nacrta ažuriranih nacionalnih energetskih i klimatskih planova predviđa se da se klimatska neutralnost u EU-u neće ostvariti do 2050.[24] Iako su se emisije u EU-u smanjile za 32,5 %[25] od 1990., u analizi predviđenih emisija u nacrtima ažuriranih nacionalnih energetskih i klimatskih planova naglašava se potreba za ubrzavanjem tempa. Nacrti ažuriranih nacionalnih energetskih i klimatskih planova približavaju nas postizanju ciljeva EU-a za 2030., no jasno je da će trebati uložiti dodatni trud kako bi se ubrzala provedba dogovorenog

[19] Europski znanstveni savjetodavni odbor za klimatske promjene (2023.), Znanstveni savjeti za utvrđivanje klimatskog cilja na razini EU-a za 2040. i proračuna za stakleničke plinove za razdoblje 2030. – 2050., DOI: 10.2800/609405.
[20] COM(2022) 672 final.
[21] COM(2022) 304 final.
[22] Uredba (EU) 2023/1115.
[23] Neto ukupne emisije stakleničkih plinova, uključujući sektor LULUCF-a i isključujući međunarodni promet.
[24] U izvješću o napretku djelovanja u području klime za 2023. procjenjuje se da države članice EU-a i dalje trebaju poduzeti dodatne mjere ublažavanja kako bi postigle klimatsku neutralnost do 2050. i smanjiti emisije za oko 1600 milijuna tona ekvivalenta CO_2 (ili 34 postotna boda). Podaci navedeni u nacionalnim energetskim i klimatskim planovima u skladu su s tim nalazom.
[25] Izvješće o djelovanju EU-a u području klime 2023., COM(2023) 653 final.

zakonodavstva „Spremni za 55 %”. Države članice u postupku su ažuriranja svojih planova do lipnja 2024. i razmatraju kako poboljšati politike i ulaganja da bi postigle cilj smanjenja neto emisija stakleničkih plinova za najmanje 55 % do 2030.

U veljači 2024., kako je zadano Europskim zakonom o klimi, Komisija je objavila komunikaciju i detaljnu procjenu učinka za **klimatski cilj EU-a za 2040.**, kako bi se utvrdio put od dogovorenog, prijelaznog cilja za 2030. **prema nultoj neto stopi emisija do 2050.** Cilj za 2040. omogućit će donositeljima odluka i ulagačima predvidljivost kako bi EU ostao na dobrom putu prema klimatskoj neutralnosti i podržao provedbu ciljeva za 2030. Također će poslati snažnu poruku partnerima EU-a diljem svijeta o potrebi za jačanjem globalnog djelovanja u području klime.

Komunikacijom Komisije pokreće se dijalog s dionicima o putu do 2040. Sljedeća Komisija bit će zadužena za donošenje zakonodavnog prijedloga za izmjenu Europskog zakona o klimi kako bi se uključio taj cilj, kao i okvir politike za razdoblje nakon 2030. Dogovoreni cilj bit će temelj novog nacionalno utvrđenog doprinosa EU-a koji sve stranke Pariškog sporazuma moraju dostaviti 2025.

2.2. Jačanje i uključivanje prilagodbe klimatskim promjenama, uključujući pristupe prilagođene ekosustavu

U najnovijim izvješćima o procjeni koja je sastavio Međuvladin panel o klimatskim promjenama predviđa se da će ekstremni događaji povezani s vremenskim i klimatskim promjenama, kao što su poplave, suše i toplinski valovi, postati sve češći i teži. To će se dogoditi čak i u najboljem slučaju brzog i naglog globalnog smanjenja emisija stakleničkih plinova kako bi se ispunili ciljevi Pariškog sporazuma.

Učinci klimatskih promjena na ekosustave, socioekonomske sektore te zdravlje i dobrobit ljudi već se osjećaju.

Događaji povezani s vremenom i klimom u Europi uzrokovali su **velik broj smrtnih slučajeva** koji se procjenjuje na između 85 000 i 145 000 u razdoblju od 1980. do 2020.[26], uglavnom zbog toplinskih valova. Procjenjuje se da su 2022. toplinski valovi uzrokovali više od 60 000 dodatnih smrtnih slučajeva, što je brojka koju nadmašuje samo ona povezana s toplinskim valovima iz 2003., koji su uzrokovali 70 000 dodatnih smrtnih slučajeva[27]. Posljedice klimatskih promjena utječu na sve regije i socioekonomske kategorije, ali ne na isti način, s obzirom na to da su ranjiva kućanstva nerazmjerno izložena tim prijetnjama.

Gospodarski gubici uzrokovani ekstremnim vremenskim i klimatskim promjenama sve su veći te su dosegli **52,3 milijarde eura u 2022.**, pri čemu su najveće posljedice imale poplave (40 %).

[26] Ovisno o izvorima podataka (NatCatSERVICE i CATDAT). Vidjeti https://www.eea.europa.eu/publications/economic-losses-and-fatalities-from.
[27] Smrtnost povezana s toplinom u Europi tijekom ljeta 2022. | Nature Medicine

Broj **područja pogođenih sušom** povećao se u EU-u od 2000. do 2022.[28] Područje na kojem je pogođena produktivnost vegetacije peterostruko se povećalo 2022. u usporedbi s prosjekom u tom razdoblju. Na primjer, više od 50 % područja s vegetacijom te je godine pogođeno sušom u Belgiji, Luksemburgu i Sloveniji, u usporedbi s dugoročnim prosjekom manjim od 10 %. S druge strane, Irska nije zabilježila nikakav vidljiv učinak. Stres uzrokovan sušom narušava sposobnost ekosustava da skladište ugljik, podnesu posljedice naknadnih poplava, pridonose proizvodnji hrane i pružaju širok raspon drugih koristi. Predviđa se povećanje toplinskih valova u budućnosti, a očekuje se da će u kontinentalnim i sredozemnim regijama biti manje padalina tijekom ljeta. Zbog toga izgradnja otpornosti pomoću praksi upravljanja zemljištem postaje sve hitnija.

U strategiji EU-a za prilagodbu klimatskim promjenama[29] iz 2021. utvrđuje se vizija za stvaranje EU-a otpornog na klimatske promjene do 2050., u potpunosti spremnog za upravljanje neizbježnim i već vidljivim utjecajima klimatskih promjena.

Europskim zakonom o klimi utvrđuje se obveza za EU i njegove države članice da kontinuirano napreduju u smanjenju osjetljivosti na klimatske utjecaje, povećanju otpornosti i izgradnji kapaciteta za prilagodbu. Komisija je u prosincu 2023. objavila procjenu na temelju Europskog zakona o klimi. Gotovo sve države članice EU-a provele su **procjene klimatskih rizika,** iako samo nekoliko njih pruža pouzdane sveobuhvatne procjene klimatskih rizika u više od pet sektora. Navodi se da su zdravstvo, poljoprivreda, šumarstvo, biološka raznolikost, energetika i upravljanje vodama područja/sektori politika koji su najviše pogođeni klimatskim prijetnjama u Europi. U svim državama članicama uspostavljene su **nacionalne strategije** i/ili **planovi prilagodbe**. Komisija je izdala novi **skup smjernica za pomoć državama članicama** pri njihovu ažuriranju i provedbi.

Osam država članica uključilo je elemente svojih politika prilagodbe u **nacionalne pravne okvire**. U nekoliko država članica nedostaju mehanizmi za praćenje, izvješćivanje i evaluaciju. **Prirodna rješenja** tek su u ograničenoj mjeri uključena na strateškoj razini i u dokumente o politikama, osobito u sektorske strategije i planove. Mnoge države članice tek trebaju procijeniti **troškove prilagodbe**, a njihovim planovima i strategijama često nedostaju namjenski proračuni ili izvori financiranja za provedbu planova.

Istodobno je u tijeku provedba opsežnih mjera za provedbu strategije EU-a za prilagodbu iz 2021. Usklađenost politika poboljšala se zahvaljujući radu na **uključivanju prilagodbe u druge politike EU-a**, na primjer zdravstvene politike. U širem smislu, postignut je napredak u informiranju o učincima klimatskih promjena i o potrebi za pripremom na te učinke[30].

Komisija je u ožujku 2024. objavila **komunikacija o upravljanju klimatskim rizicima u EU-u,** na temelju dokaza navedenih u znanstvenom izvješću o europskoj procjeni klimatskih rizika i u drugim izvorima. U Komunikaciji se navode područja djelovanja u kojima su potrebne

[28] EEA, *04-Drought impact on ecosystems in Europe-indicator* (04 – Utjecaj suše na ekosustave u Europi – pokazatelj, Europska agencija za okoliš (europa.eu)

[29] COM(2021) 82 final.

[30] Vidjeti, na primjer, Europski atlas rizika od suše i europsku bazu podataka o učinku suše, preglednik poplava i Okvir iz Sendaija za smanjenje rizika od katastrofa – preispitivanje sredinom programskog razdoblja 2023., na: https://data.europa.eu/doi/10.2795/151300.

korjenite promjene kako bi se učinkovito zaštitili građani i naša gospodarstva. Istaknuta je i europska dodana vrijednost podupiranja djelovanja na nacionalnoj i privatnoj razini nadležnosti i odgovornosti za rizike.

2.3. Čisto kružno gospodarstvo

Kružno gospodarstvo ima potencijal za smanjenje emisija ugljika, pritiska na prirodne resurse i bioraznolikost te za smanjenje onečišćenja. Može pomoći Europi da poveća produktivnost resursa za do 3 % godišnje i ostvari cilj klimatske neutralnosti do 2050. Modeli kružnoga gospodarstva također mogu potaknuti dugoročnu konkurentnost gospodarstva EU-a, povećati njegovu otpornost i zaštititi sigurnost opskrbe[31].

EU sada ima čvrst zakonodavni okvir za ubrzavanje prelaska **na kružno gospodarstvo**. Međutim, zakonodavstvu je potrebno određeno vrijeme da stupi na snagu. Potrebno je usklađeno djelovanje kako bi se taj okvir počeo primjenjivati radi hvatanja u koštac s negativnim učincima potrošnje materijala i neodrživih trendova stvaranja otpada koji su zabilježeni u posljednjem desetljeću u EU-u na okoliš. Jačanje djelovanja na svim razinama i u svim sektorima bit će ključno za odvajanje rasta od upotrebe prirodnih resursa, osiguravanje održive upotrebe materijala te jačanje otpornosti i sigurnosti opskrbe.

Otisak uporabe materijala u EU-u iznosio je 14,8 tona po stanovniku 2022., što je **povećanje od 6 % u posljednjih 10 godina**. Većina materijala su nemetalni minerali korišteni u građevinskim aktivnostima, čija se potrošnja najviše povećala (+ 22 %).[32]

Ukupna **proizvodnja otpada** u svim gospodarskim djelatnostima i kućanstvima u EU-u **smanjila se za gotovo 3 %** tijekom posljednjeg desetljeća da bi 2020. dosegnula 4,8 tona po stanovniku, što pokazuje blago odvajanje od BDP-a. Međutim, otpad od ambalaže, a posebno one plastične, u posljednjem se desetljeću povećao za više od 20 % u EU-u te je 2021. dosegnuo 36 kg plastičnog ambalažnog otpada po osobi[33]. U EU-u se reciklira i oporabljuje više otpada, ali samo je ograničena količina materijala (oko 11,5 %) ponovno ušla u gospodarstvo kao reciklirani materijali 2022.[34]

Zahvaljujući **povećanju produktivnosti resursa** za oko 35 % od 2000.[35], emisije stakleničkih plinova iz proizvodnje u EU-u smanjile su se za oko 25 % u razdoblju 2008. – 2021., što pokazuje da prelazak na kružno gospodarstvo ima važnu ulogu na putu prema klimatskoj neutralnosti.[36]

[31] *Growth Within: A Circular Economy Vision for a Competitive Europe* (Rast iznutra: Vizija kružnog gospodarstva za konkurentnu Europu); Centar za poslovanje i okoliš McKinsey i Zaklada Ellen Macarthur; lipanj 2015. U skladu s Komunikacijom „Dugoročna konkurentnost EU-a: perspektiva nakon 2030.”, COM(2023) 168 final.
[32] Eurostat, skup podataka (cei_pc020)
[33] Eurostat, skup podataka (cei_pc050)
[34] Eurostat, skup podataka (cei_srm030)
[35] Eurostat, skup podataka (cei_pc030)
[36] Eurostat, skup podataka (cei_gsr011)

Ciljevi **akcijskog plana za kružno gospodarstvo iz 2020.**[37] jesu odvajanje gospodarskog rasta od upotrebe resursa, smanjenje našeg otiska potrošnje, udvostručenje stope kružne upotrebe materijala, znatno smanjenje ukupne količine otpada i smanjenje volumena preostalog (nerecikliranog) komunalnog otpada za pola.

Komisija je predložila svih **35 mjera najavljenih u akcijskom planu**. Revolucionarnom inicijativom politike za proizvode koja se zasniva na pristupu utemeljenom na životnom ciklusu iz Direktive o ekološkom dizajnu i **Uredbi o ekološkom dizajnu za održive proizvode**[38]**,** proširuje se okvir za utvrđivanje zahtjeva u pogledu učinkovitosti i informacija, uključujući **digitalnu putovnicu za proizvode** za širok raspon proizvoda. Provedba ove Uredbe bit će od ključne važnosti tijekom sljedećih godina kako bi se osiguralo da kružni i održivi proizvodi postanu pravilo. **Direktiva o osnaživanju potrošača**[39] i prijedlog **direktive o tvrdnjama o prihvatljivosti proizvoda za okoliš**[40] pomoći će potrošačima pri odabiru tako što će im omogućiti da prepoznaju održive proizvode za kupnju bez zavaravanja.

Pokrenute su i nove inicijative za suočavanje s okolišnim problemima povezanima s proizvodnjom i potrošnjom tekstila, vođene **strategijom EU-a za održive i kružne tekstilne proizvode**. Nova **Uredba o baterijama**[41] i prijedlozi uredbi o **ambalaži i ambalažnom otpadu**[42] te o **konstrukciji i gospodarenju otpadnim vozilima** [43] dodatne su **revolucionarne inicijative**.

Komisija je revidirala ključne zakonodavne akte o otpadu, uključujući **Uredbu o pošiljkama otpada**[44] i ažuriranje graničnih vrijednosti za **postojane organske onečišćujuće tvari** u otpadu[45]. Komisija je predložila i ciljanu reviziju Okvirne direktive o otpadu kako bi se riješio problem **otpada od hrane i tekstilnog otpada**[46], s posebnim naglaskom na sprečavanju nastanka otpada i proširenju područja primjene proširene odgovornosti proizvođača.

Komisija je pokrenula inicijative za smanjenje onečišćenja plastikom, uključujući mjere za sprečavanje **ispuštanja mikroplastike**[47] u okoliš, posebno prijedlog za **rješavanje problema onečišćenja uzrokovanog gubitkom peleta** te **ograničenje za namjerno dodanu mikroplastiku**. Predložila je i novi okvir politike **o plastici na za biološkoj osnovi, biorazgradivoj plastici i plastici koja se može kompostirati** [48] te ostvarila napredak u provedbi mjera za smanjenje količine **plastičnih proizvoda za jednokratnu upotrebu**. U tijeku su pregovori na međunarodnoj razini o novom globalnom ugovoru o onečišćenju plastikom.

[37] COM(2020) 98 final.
[38] COM(2022) 142 final.
[39] COM(2022) 143 final.
[40] COM(2023) 166 final.
[41] Uredba (EU) 2023/1542.
[42] COM(2022) 677 final.
[43] COM(2023) 451 final.
[44] COM(2021) 709 final
[45] Uredba (EU) 2022/2400 o postojanim organskim onečišćujućim tvarima
[46] COM(2023) 420 final.
[47] COM(2023) 645 final i akt Komisije C(2023) 6419.
[48] COM(2022) 682 final.

Načela kružnosti **uključena su u sve politike EU-a** kao što su europski socijalni akcijski plan, val obnove, istraživanje i inovacije. Kružnost je i temelj Akta o kritičnim sirovinama[49] koji pridonosi industrijskom planu u okviru europskog zelenog plana. Ona je i u središtu sektorskih tranzicijskih putova za dekarbonizaciju europske industrije te je ključan pokretač za postizanje drugih prioritetnih ciljeva u okviru Osmog programa djelovanja za okoliš.

Oblikovatelji politika, poduzeća, javna tijela i pripadnici javnosti sudjelovali su u inicijativama u području kružnog gospodarstva u posljednjih 10 godina putem Europske platforme dionika kružnog gospodarstva. Dosad su 23 države članice donijele strategije, akcijske planove ili planove za kružno gospodarstvo.

EU je pokrenuo i podržao Globalni savez za kružno gospodarstvo i učinkovito iskorištavanje resursa kako bi se ubrzala **globalna tranzicija**.

Procjenjuje se da će mjere kao što su učinkovitije iskorištavanje resursa u proizvodnji, produljenje životnog vijeka proizvoda ili zamjena primarnih sirovina reciklatima s manjim emisijama ugljika potencijalno pridonijeti klimatskim ciljevima EU-a do 2050. s 20 – 25 %. U tijeku je i istraživanje sinergija između kružnog gospodarstva i održivog biogospodarstva.

Optimizacijom upotrebe materijala znatno se smanjuje **ovisnost o uvezenim materijalima.** U EU se uvozi oko 23 % materijala[50], uglavnom iz fosilnih energenata, uključujući plastiku (71 % uvoza), i kritičnih sirovina (kao što su kobalt i silicij) koje su potrebne za zelenu i digitalnu tranziciju.[51]

Za financiranje zelene tranzicije potrebna su snažna partnerstva s državama članicama i poduzećima koja se vode za referentnim vrijednostima EU-a i **dobro usmjerenim ulaganjima,** pri čemu je taksonomija EU-a ključna referentna točka za mobilizaciju i usmjeravanje održivog financiranja. Daljnjom primjenom **tržišnih instrumenata** i **zelene javne nabave** na razini EU-a i na nacionalnoj razini održivi proizvodi mogli bi postati pravilo.

Postupno se razvija **globalno zajedničko razumijevanje i program** za kružno gospodarstvo. Budući da bi **multilateralni mehanizam ubrzao globalnu tranziciju,** EU će nastaviti podupirati holistički pristup UN-a za održivu potrošnju i proizvodnju.

2.4. Nulta stopa onečišćenja za netoksičan okoliš

Onečišćenje je jedan od glavnih uzroka mentalnih i fizičkih bolesti te dovodi i do preuranjenih smrti. Onečišćenje ugrožava dobrobit i zdravlje ljudi te stvara gospodarske troškove za društvo. Ono je ujedno jedan od pet glavnih uzroka gubitka biološke raznolikosti, čime se smanjuje sposobnost ekosustava da pružaju usluge kao što su sekvestracija ugljika i dekontaminacija.

Utvrđeni su temelji za postizanje specifičnih ciljeva za **nultu stopu onečišćenja** do 2030., ali za postizanje općih ciljeva potreban je stalan napredak u nizu područja, od onečišćenja zraka, u kojima je zabilježen obećavajući napredak, do onečišćenja vode, mora i tla, gdje je

[49] COM(2023) 160.
[50] Eurostat, skup podataka (cei_gsr030)
[51] Eurostat, skup podataka (cei_gsr020)

potrebno daljnje djelovanje. Najnovija predviđanja EEA-e[52] navode da je EU na dobrom putu da ostvari svoj cilj za 2030. da **smanji preuranjene smrti** uzrokovane sitnim česticama za 55 %, ali ne i cilj smanjenja **izloženosti buci** iz prometa za 30 %. Bit će vrlo teško ostvariti cilj smanjenja gubitka hranjivih tvari u podzemnim vodama za najmanje 50 %. Plastični otpad u moru i dalje je velik, višedimenzionalan problem.

U 2021., 253 000 slučajeva preuranjene smrti u EU-u moglo se pripisati sitnim česticama, što je smanjenje od 41 % u odnosu na 2005.[53] U razdoblju 2016. – 2019.[54], 14,1 % stanica za podzemne vode u EU-u bilo je onečišćeno nitratima, a prosječna godišnja koncentracija prelazi prag od 50 mg NO/l, gotovo jedan postotni bod više nego u prethodnom razdoblju.

Oko dvije trećine poljoprivrednog tla na području EU-a pogođeno je erozijom, gubitkom organskog ugljika, prekoračenjem vrijednosti ravnoteže hranjivih tvari (dušika), zbijanjem ili sekundarnom salinizacijom[55]. Općenito, iako se prodaja pesticida ne smanjuje, smanjuje se rizik povezan s njihovom upotrebom, a prodaja opasnijih pesticida (kandidata za zamjenu) s vremenom opada[56].

Opći cilj postizanja nulte stope onečišćenja za netoksičan okoliš **pomaknut je s rješavanja pitanja točkastih izvora onečišćenja na sustavni pristup pritisku na okoliš**, s jasnom povezanošću s industrijom i drugim gospodarskim sektorima.

EU prvi put **ima integriran i sveobuhvatan akcijski plan za postizanje nulte stope onečišćenja**[57] **u cilju smanjenja onečišćenja u zraku, vodi i tlu** na razine koje više nisu štetne za zdravlje i prirodne ekosustave.

Dosad je većina vodećih inicijativa i mjera (više od 75 %) najavljenih u akcijskom planu za postizanje nulte stope onečišćenja dovršena ili je u naprednoj fazi provedbe.[58] Zakonodavstvo EU-a revidirano je radi **povećanja ambicioznosti proširenjem njegova područja primjene kako bi se obuhvatilo više aktivnosti koje onečišćuju okoliš**, kao što su revidirano zakonodavstvo **o industrijskim emisijama**[59] i **pročišćavanju komunalnih otpadnih voda**[60], ili kako bi se **pravila EU-a** o kvaliteti zraka[61] i onečišćujućim tvarima u vodi[62] **uskladila s razinama koje propisuje znanost.** Prvi put u povijesti, **tla**[63] će imati sličnu razinu zaštite kao i drugi ekosustavi, na temelju Komisijina prijedloga akta o praćenju tla.

[52] EEA *07-Premature deaths due to exposure to fine particulate matter in Europe-indicator* (07 – Preuranjene smrti zbog izloženosti sitnim česticama u Europi – pokazatelj), Europska agencija za okoliš (europa.eu) i COM(2022) 674.
[53] EEA: *07-Premature deaths due to exposure to fine particulate matter in Europe-indicator* (07 – Preuranjene smrti zbog izloženosti sitnim česticama u Europi – pokazatelj), Europska agencija za okoliš (europa.eu)
[54] COM(2021) 1000 final.
[55] COM(2023) 416 final.
[56] Izvor: Statistički podaci Eurostat (europa.eu); trends eu - European Commission (europa.eu)
[57] COM(2021) 400 final.
[58] *Zero Pollution action tracker* (alat za praćenje mjera za postizanje cilja nulte stope onečišćenja)
[59] COM(2022) 156 final/3.
[60] COM(2022) 541 final.
[61] COM(2022) 542 final.
[62] COM(2022) 540.
[63] COM(2023) 416 final.

Dopunom akcijskog plana za postizanje nulte stope onečišćenja, **strategija održivosti u području kemikalija**[64] uspostavlja jasnu hijerarhiju koja navodi da bi **sprečavanje onečišćenja** uvijek trebalo biti prioritet. U tu je svrhu donesena preporuka da kemikalije budu **sigurne i održive po dizajnu**, a revidirana **Uredba o razvrstavanju, označivanju i pakiranju**[65] učinit će jasnijim označavanje opasnih kemikalija, među ostalim za internetsku prodaju. Komisija je predložila pojednostavnjenje postupaka za postupanje s kemikalijama radi primjene pristupa **„jedna procjena po tvari"** na koji se obvezala u okviru zelenog plana[66]. Predložila je i reviziju **Uredbe o živi**[67] kako bi se dodatno ograničili preostali oblici upotrebe žive u EU-u: u veljači 2023. Vijeće i Europski parlament postigli su privremeni politički dogovor[68].

Usklađenost politika poboljšala se uključivanjem mjera za sprečavanje i smanjivanje onečišćenja u drugim strategijama zelenog plana i poboljšanjem **poticajnog okvira**. Najnovije nadopune u taksonomiji EU-a, koja se primjenjuje od početka 2024., uključuju aktivnosti za sprečavanje, kontrolu i smanjenje onečišćenja pomoću održivih ulaganja u vodu, zajedno s drugim djelatnostima za ciljeve zaštite okoliša iz Uredbe o taksonomiji[69]. Financijskim instrumentima EU-a podupiru se mjere za postizanje nulte stope onečišćenja u brojnim područjima. Uključivanje klimatskih pitanja u okviru višegodišnjeg proračuna EU-a i planova za oporavak i otpornost pridonijelo je povećanju potpore namijenjene mjerama za poboljšanje kvalitete zraka. Kako bi se poboljšala **baza znanja**, Komisija je predstavila prvo izvješće o praćenju i izgledima za postizanje nulte stope onečišćenja te povezane istraživačke i inovacijske aktivnosti u okviru programa Obzor Europa.

Brza **provedba postojećih ili predloženih mjera** na lokalnoj, nacionalnoj, prekograničnoj i globalnoj razini ključna je za postizanje ciljeva za 2030. Opći cilj nulte stope onečišćenja može se postići samo u kombinaciji s općim ciljevima EU-a u pogledu postizanja klimatske neutralnosti, zaštite bioraznolikosti i prelaska na čisto kružno gospodarstvo. Važno je i uključivanje nulte stope onečišćenja u druga područja politike. Razotkrivanje poveznica između **onečišćenja, ljudskog zdravlja i nejednakosti** ključno je za pridobivanje javne potpore političkim odgovorima za rješavanje uzroka onečišćenja. Od ključne je važnosti primjena **načela „onečišćivač plaća"** u drugim sektorskim politikama za pravedne i učinkovite politike, nadovezujući se na iskustvo s mjerama koje dobro funkcioniraju, kao što je nedavna promjena kojom se proširena odgovornost proizvođača uključuje u revidiranu Direktivu o pročišćavanju komunalnih otpadnih voda[70].

Za **djelotvornu provedbu** zakonâ potrebna je dodatna **integracija analitike podataka** između podataka o okolišu i javnom zdravlju, te integrirana i geolokalizirana vizualizacija učinaka

[64] COM(2020) 667 final.
[65] COM(2022) 748 final.
[66] To je uključivalo tri zakonodavna prijedloga o protoku podataka o kemikalijama (COM(2023) 779), o preraspodjeli rada u području kemikalija među agencijama EU-a (COM(2023) 783) i izmjeni Direktive o ograničavanju opasnih tvari u električnoj i elektroničkoj opremi (COM(2023) 781).
[67] COM(2023) 395 final.
[68] Priopćenje za medije
[69] Delegirana Uredba Komisije (EU) 2023/2486.
[70] COM(2022) 541 final.

onečišćenja[71]. To bi trebalo povezati s poticajnim djelovanjem, posebno ulaganjima i cjenovnim signalima, te mjerama za promicanje vještina, istraživanja, inovacija i digitalizacije s naglaskom na rješenjima s nultom stopom onečišćenja. Vodeće inicijative iz akcijskog plana za postizanje nulte stope onečišćenja, posebno one povezane s urbanim i regionalnim politikama, već su počele uključivati analitiku podataka i mogu se dalje razvijati. Komisija će, zajedno s EEA-om, raditi na boljoj razmjeni i upotrebi najnovijih dostupnih podataka u sljedećem **izvješću** o praćenju i **izgledima** za postizanje nulte stope onečišćenja, čija se objava očekuje do kraja 2024.

2.5. Zaštita, održavanje i obnova bioraznolikosti

Kontinuirani gubitak prirode i bioraznolikosti velik je rizik za usluge ekosustava o kojima svi ovisimo. Priroda je izvor hrane i čiste vode, pridonosi sprečavanju poplava, pročišćavanju zraka, oprašivanju usjeva i skladištenju ugljikova dioksida te nam pomaže da se prilagodimo klimatskim promjenama.

Prva procjena ekosustava EU-a[72] pokazala je da su europski ekosustavi izloženi neumoljivom pritisku intenzivnog korištenja zemljišta i mora, klimatskih promjena, onečišćenja, prekomjernog iskorištavanja i invazivnih stranih vrsta. Ostvaren je određeni napredak u određivanju zaštićenih zemljišta i morskih područja. Razina povezanosti šuma nije se povećala, a populacije uobičajenih ptica u EU-u i dalje se smanjuju. Iako su se populacije ptica šumskih staništa povećale, populacija poljskih ptica i dalje naglo opada.

Strategijom EU-a za bioraznolikost do 2030.[73] utvrđeni su ambiciozni ciljevi u pogledu **zaštite i obnove prirode** koje treba ostvariti do 2030. U strategiji se zagovara djelovanje u cilju suzbijanja pet glavnih uzroka gubitka bioraznolikosti: promjena u korištenju zemljišta i mora, prekomjernog iskorištavanja resursa, klimatskih promjena, onečišćenja i invazivnih stranih vrsta.

U **Aktu o obnovi prirode** utvrđuju se ciljevi za obnovu narušenih ekosustava i zaustavljanje gubitka bioraznolikosti. Unija je donijela strategije o **zaštiti tla** i **šuma**, a u tijeku su pregovori i o dva zakonodavna prijedloga za poticanje **otpornosti** tih ključnih ekosustava[74]. Uvedene su dodatne mjere za zaštitu **oprašivača**[75]. Komisija je poduzela mjere za smanjenje pritiska onečišćenja na bioraznolikost, posebno u okviru strategije EU-a za održivost kemikalija i akcijskog plana za postizanje nulte stope onečišćenja, pomoću novih inicijativa za pročišćavanje komunalnih otpadnih voda i smanjenje industrijskih emisija[76].

Napredak je postignut i u **uključivanju** ciljeva bioraznolikosti u povezane politike EU-a, posebno u šumarsku i poljoprivrednu politiku putem **strategije prilagodbe klimatskim**

[71] Uključujući usluge programa Copernicus.
[72] https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123783
[73] COM(2020) 380 final.
[74] COM(2023) 416 final i COM(2023) 728 final.
[75] COM(2023) 35 final.
[76] COM(2022) 156 final/2, COM(2022) 541 final.

promjenama, akcijskog plana EU-a za ekološku proizvodnju[77] i **strategije „od polja do stola”**, u ribarstvenu politiku putem **akcijskog plana za more**[78] i u energetski sektor (npr. u obliku procjena utjecaja energetske infrastrukture na okoliš i povećanih ciljeva u pogledu energije iz obnovljivih izvora). Uključivanje je poboljšano i u području trgovine, međunarodne suradnje, potrošnje i proizvodnje, smanjenja onečišćenja (posebno hranjivih tvari) i zdravlja.

Prirodna rješenja kao što su mjere za uklanjanje ugljika (vidjeti odjeljak 2.1.) i smanjenje rizika od poplava sve se više integriraju u druge politike i primjenjuju na terenu. Budući da su klimatske promjene i onečišćenje zraka dva glavna uzroka gubitka bioraznolikosti, **zamjena fosilnih goriva obnovljivim izvorima u proizvodnji energije** može pridonijeti općoj zaštiti bioraznolikosti.

Prioritet je **potpuna i brza provedba** pravnog okvira EU-a, što uključuje postojeće zakonodavstvo o pticama, staništima, invazivnim stranim vrstama i vodama, Okvirnu direktivu o pomorskoj strategiji te zakonodavne akte o obnovi prirode. Nakon što predloženi novi zakonodavni akti o praćenju tla ili šuma postanu dio prava EU-a pridonijet će suzbijanju negativnih trendova. Donošenje i djelotvorna provedba nacionalnih, međusektorskih strategija ili akcijskih planova za bioraznolikost u svim državama članicama ključan je korak prema postizanju ciljeva bioraznolikosti.

Nedavno pokrenuti strateški dijalog o budućnosti poljoprivrede uzet će se u obzir pri promišljanju o tome kako poduprijeti održiva sredstva za život, smanjenje opterećenja i osiguravanje konkurentne i održive proizvodnje hrane u budućnosti[79]. Poduzeća i financijski sektor i dalje sve više uzimaju u obzir ovisnost gospodarstva i njegove učinke na prirodu i bioraznolikost, kao i povezane poslovne i financijske rizike koji proizlaze iz gubitka bioraznolikosti. Europska središnja banka i nacionalne središnje banke sada smatraju da je procjena rizika povezana s uništavanjem prirode i gubitkom bioraznolikosti u potpunosti u njihovoj nadležnosti jer većina poduzeća uvelike ovisi o uslugama ekosustava[80], kao što su čista voda, oprašivanje i regulacija klime. Daljnji napredak u računovodstvu prirodnog kapitala trebao bi unaprijediti proces uključivanja višestrukih vrijednosti koje priroda pruža u odluke o politikama i ulaganjima.

Višegodišnji proračun EU-a za razdoblje 2021. – 2027. prvi put uključuje **ciljeve financiranja bioraznolikosti** (vidjeti odjeljak 3.2.). Procjene nacionalnih obveza pokazuju da je EU na dobrom putu da ostvari cilj od 7,5 % financiranja bioraznolikosti koji je postavljen za 2024. Međutim, možda se neće ostvariti cilj od 10 % financiranja bioraznolikosti postavljen za 2026. i 2027. **Potrebna su dodatna ulaganja u prirodu** iz izvora iz javnog i privatnog sektora, uključujući poticaje za učinke koji pozitivno utječu na prirodu, kao što su obnova prirode, prirodna rješenja i održive prakse upravljanja, među ostalim u kopnenim, šumskim, slatkovodnim i morskim ekosustavima.

[77] COM(2021) 141 final/2.

[78] COM(2023) 102 final.

[79] Strateški dijalog o budućnosti poljoprivrede u EU-u – Europska komisija (europa.eu).

[80] *The Network for Greening the Financial System (NGFS) acknowledges that nature-related risks could have significant macroeconomic and financial implications*; COM(2023) 376 final.

Na **međunarodnoj razini**, **Globalni okvir za bioraznolikost iz Kunminga i Montreala** donosi sveobuhvatan skup ambicioznih ciljeva i mjera za zaustavljanje gubitka bioraznolikosti. Komisija priprema podnošenje ciljeva EU-a za provedbu tog okvira, kojim će se obuhvatiti obveze utvrđene u postojećim i predloženim zakonodavnim aktima i politikama. U podnesku će se navesti i stupanj usklađenosti ciljeva EU-a i Globalnog okvira za bioraznolikost.

Komisijina ocjena stupnja **usklađenosti EU-a s Globalnim okvirom za bioraznolikost upućuje na to** da postojeće političke inicijative i nedavno predloženi zakonodavni akti (koji se trebaju donijeti) obuhvaćaju većinu ciljeva. Dovršava se opsežan okvir za praćenje napretka u pogledu svih ciljeva, poboljšanje postojećih tokova podataka te razvoj modela i scenarija na kojima će se temeljiti razvoj opcija i mjera politike za razdoblje nakon 2030.

Predanost EU-a ambicioznom skupu ciljeva povezanih s morskom bioraznolikošću pretočena je u plan za **međunarodno upravljanje oceanima**. Uspješno zaključivanje sporazuma o **očuvanju i održivom iskorištavanju morske bioraznolikosti na područjima izvan nacionalne nadležnosti** veliko je postignuće za sprečavanje onečišćenja otvorenog mora i obnovu morskog života u svjetskim oceanima. Komisija se obvezala da će **udvostručiti međunarodno financiranje za bioraznolikost** kao doprinos ostvarenju cilja od 20 milijardi USD do 2025. Za ostvarenje cilja od 30 milijardi USD do 2030. bit će potrebno više sredstava i truda, među ostalim i na globalnoj razini.

2.6. Smanjenje pritiska proizvodnje i potrošnje na okoliš i klimu

Unija je započela **temeljitu transformaciju** svojih navika potrošnje i proizvodnje i izgradnju klimatski neutralnog i resursno učinkovitog kružnog gospodarstva otpornog na šokove u opskrbi, čime se jača njezina konkurentnost i strateška autonomija.

Otisak potrošnje u EU-u premašio je granice planeta i povećao se za 4 % od 2010. do 2021. To je uglavnom potaknuto trenutačnim obrascima potrošnje u područjima **prehrane, stanovanja i prijevoza**[81]. **Nestašica vode**[82] pogađa gotovo trećinu područja u Uniji i jedna je od najopasnijih prijetnji društvu. Ne smanjuje se pritisak za **preuzimanje zemljišta**[83].

Potrošnja energije smanjila se zahvaljujući energetskoj učinkovitosti[84], a upotreba **obnovljivih izvora energije** više se nego udvostručila u posljednjih 17 godina[85]. Industrija je blago povećala **upotrebu sekundarnih materijala** i neznatno smanjila emisije stakleničkih plinova. U poljoprivredi je prisutan polagani prijelaz na **ekološki uzgoj**, no taj sektor i dalje stvara znatne količine emisija stakleničkih plinova i onečišćivača zraka. Prodaja **antimikrobnih sredstava** za životinje iz uzgoja u EU-u smanjila se, ali stopa **rasipanja hrane** i dalje ne opada. U sektoru prijevoza udio **javnog prijevoza** (autobusi i vlakovi) smanjio se

[81] https://eplca.jrc.ec.europa.eu/ConsumptionFootprintPlatform.html.
[82] Izvor: EEA, https://www.eea.europa.eu/publications/european-union-8th-environment-action-programme/indicators/24-water-scarcity-conditions-in/view.
[83] Izvor: EEA, https://www.eea.europa.eu/publications/european-union-8th-environment-action-programme/indicators/23-land-take-net-land/view.
[84] Uključuje Uredbu Vijeća (EU) 2022/1369 o koordiniranim mjerama za smanjenje potražnje za plinom.
[85] Eurostat, skup podataka (nrg_cb)

2020. zbog pandemije bolesti COVID-19, ali se sada oporavlja, a udio vozila s nultom stopom emisija znatno se povećao u posljednjih pet godina.

EU sada raspolaže **integriranim strategijama za ključne proizvodne sustave u cilju poticanja sustavnih promjena**: energetsku uniju, industrijski plan u okviru zelenog plana, strategiju pametne i održive mobilnosti, val obnove, strategiju za biogospodarstvo i strategiju „od polja do stola” (za pojedinosti vidjeti popratni radni dokument službi Komisije). U strategiji za dugoročnu konkurentnost EU-a[86] naglašava se da se Unija nalazi prijelomnom trenutku za ostvarenje dvostruke zelene i digitalne tranzicije i zadržavanje titule privlačnog mjesta za poslovanje.

Klimatske i okolišne strategije EU-a, kao što su akcijski planovi za nultu stopu onečišćenja i kružno gospodarstvo, uključuju **mjere u ključnim sektorima za postizanje utvrđenih ciljeva**. Isto vrijedi i za paket „Spremni za 55 %”, kojim je obuhvaćena i prenamjena zemljišta. Inicijative EU-a za obnovu prirode i tlo uključuju ambiciozne mjere za zaustavljanje **preuzimanja zemljišta** i poboljšanje kapaciteta zemljišta za izvršavanje vrijednih ekoloških funkcija (npr. skladištenje ugljika i zaštita zemljišta od poplava, sprečavanje poplava, oprašivanje). U okviru taksonomije EU-a pružaju se poticaji za dodjelu privatnog kapitala u svrhu ostvarenja tih ciljeva. Europski semestar pruža dodatne smjernice o reformama i ulaganjima koje bi države članice trebale provesti kako bi ostvarile ciljeve okolišne održivosti EU-a.

Voda je ključni resurs koji je već pod pritiskom u mnogim dijelovima Europe zbog lošeg strukturnog upravljanja, neodrživog korištenja zemljišta, hidromorfoloških promjena i onečišćenja. Klimatske promjene pogoršavaju te pritiske i povećavaju rizike povezane s vodom u obliku dugotrajnih ili češćih suša ili ekstremnih oborina, kako je istaknuto u Komunikaciji o klimatskim rizicima. Zaštita i obnova vodnog ciklusa, promicanje gospodarstva EU-a koje se temelji na pametnoj potrošnji vode i osiguravanje pristupa čistoj slatkoj vodi za sve ključni su za osiguravanje otpornosti Europe na nestašice vode.

Dosljedna primjena **pristupa dodatnim industrijskim sektorima na temelju kružnog gospodarstva**, a posebno sektorima čelika, cementa, plastike i aluminija, mogla bi dovesti do smanjenja globalnih emisija stakleničkih plinova iz ključnih industrijskih materijala za 40 % do 2050. Posebno je važno povećati uklanjanje ugljika, kao i prirodne ponore ugljika, u tim sektorima u kojima je teško smanjiti emisije kako bi se postigla klimatska neutralnost. Inovacijski fond za sustav EU-a za trgovanje emisijama i izmjena Direktive o industrijskim emisijama[87] pridonijet će zelenoj transformaciji industrije EU-a i poduprijeti inovacije. Revidiranom Direktivom o energiji iz obnovljivih izvora[88] pooštreni su **kriteriji održivosti bioenergije**, uključujući zabranjene zone za šumsku biomasu.

Građevinarstvo, zgrade i infrastruktura i dalje su energetski i materijalno najintenzivniji sektori u EU-u te glavni razlozi za preuzimanje zemljišta i prekrivanja tla. U Izvješću o stanju energetske unije za 2023. zaključeno je da je u **sektoru građevinarstva potrebno znatno**

[86] COM(2023) 168 final.
[87] Direktiva (EU) 2010/75.
[88] Direktiva (EU) 2023/2413.

ubrzati prelazak na održive prakse. Količina materijala za zgrade mogla bi se smanjiti za 30 % ako ih se učinkovitije koristi, posebno **produljenjem životnog vijeka postojećih zgrada** i smanjenjem potražnje za novim zgradama. Iz Socijalnog fonda za klimatsku politiku[89] osiguravaju se sredstva za **obnovu stambenih objekata**, koja omogućuje postizanje klimatskih, socijalnih i energetskih ciljeva i od koje posebnu korist imaju najranjivije skupine.

U **prehrambenom sektoru** neophodna je **potpora poljoprivrednicima, ribarima i šumarima** za zajedničko ostvarenje ambicioznih ciljeva. Inovativni alati za financiranje, kao što su pristupi sekvestraciji ugljika i bioraznolikosti, mogu pružiti **rješenja od kojih svi imaju koristi** tako da se poljoprivrednike nagrađuje za očuvanje ili povećanje kakvoće tla i njegove plodnosti, kao i kakvoće i raspoloživosti vode. Predloženi pravno obvezujući ciljevi u pogledu rasipanja hrane za 2030.[90] osmišljeni su kako bi pridonijeli smanjenju učinaka na okoliš i klimu. Okvirom politike EU-a za istraživanje i inovacije znatno se podupire prelazak na održive, zdrave i uključive prehrambene sustave.

EU mora bolje pratiti i ograničiti moguće negativne učinke na okoliš povezane s trgovinom. Na temelju Baselske konvencije 2021. donesena su pravila o **izvozu, uvozu i slanju plastičnog otpada unutar EU-a**. Izvoz plastičnog otpada iz EU-a u zemlje koje nisu članice OECD-a smanjio se s oko milijun tona 2020. na oko 0,5 milijuna tona 2022. Nedavno donesenom Uredbom o pošiljkama otpada[91] Unija je poduzela još jedan ključan korak u tom smjeru. Evaluacija Uredbe o postupku informiranog prethodnog pristanka[92] pomoći će u osmišljanju mjera kojima će se osigurati da se opasne kemikalije zabranjene u Europskoj uniji ne proizvode za izvoz.

3. NAPREDAK U POGLEDU ODABRANIH PREDUVJETA KOJI OMOGUĆUJU PROVEDBU

Komisija je u okviru preispitivanja sredinom programskog razdoblja analizirala napredak u primjeni preduvjeta koji omogućuju provedbu grupiranih s obzirom na ključna pitanja. U priloženom radnom dokumentu službi Komisije navedene su dodatne pojedinosti o drugim preduvjetima koji omogućuju provedbu iz Osmog programa djelovanja za okoliš.

3.1. Provedba, primjena i vladavina prava u području okoliša

Djelotvorna provedba postojećeg zakonodavstva ključna je za ostvarivanje učinaka u praksi, posebno kad je riječ o ambicioznim mjerama donesenima na temelju zakonodavnog okvira zelenog plana. Potpunom provedbom zakonodavstva EU-a u području okoliša gospodarstvo EU-a moglo bi uštedjeti oko 55 milijardi EUR godišnje na zdravstvenim troškovima i izravnim troškovima za okoliš[93]. U Pregledu aktivnosti u području okoliša iz

[89] Uredba (EU) 2023/955.
[90] COM(2023) 420 final.
[91] https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2024-0087_HR.html
[92] Uredba (EU) br. 649/2012, L 201/60.
[93] Istraživanje *The costs of not implementing EU environmental law study* (Troškovi neprovođenja zakonodavstva EU-a o okolišu) – Ured za publikacije EU-a (europa.eu)

2022. potvrđeno je da je u nekim područjima ostvaren dobar napredak, ali to i dalje nije dovoljno. Petina svih predmeta zbog povrede kojima se bavi Komisija i dalje se odnosi na politiku zaštite okoliša. **Usklađenost s vladavinom prava** također je pitanje povjerenja javnosti u politički proces. Revidiranom Aarhuškom uredbom o pristupu pravosuđu[94] ojačava se nadzor javnosti i civilnog društva nad aktima EU-a. Nedavno prihvaćena Direktiva o kaznenim djelima protiv okoliša[95] osnova je za kazneni progon nove kategorije kaznenih djela protiv okoliša i za izricanje usklađenih sankcija na temelju zajedničkih kriterija.

Za **uklanjanje nedostataka u provedbi** trebat će uložiti znatan trud u izgradnju većeg **administrativnog kapaciteta** i jačih **mehanizama upravljanja**. Razina provedbe pojedinačnih i kolektivnih prava povezanih s pitanjima okoliša nije ujednačena u EU-u.

Suradnja s državama članicama i dalje će biti ključna za poboljšanje djelotvornosti i učinkovitosti provedbe[96]. Komisija će nastaviti pružati tehničku potporu državama članicama, među ostalim u osmišljanju i provedbi reformi u okviru Instrumenta za tehničku potporu.

3.2. Financiranje tranzicije

Zelenim planom potaknuta je **mobilizacija sredstava javnog**[97] **i privatnog sektora** za potrebe tranzicije.

Višegodišnjim proračunom EU-a za razdoblje 2021. – 2027. podupiru se ciljevi zelenog plana, a posebno postavljanje ambicioznog klimatskog cilja od 30 %, koji će se u ovoj fazi vjerojatno premašiti (predviđeno je 32,6 %). Klimatski cilj od 37 % postavljen je i za Mehanizam za oporavak i otpornost, ključni element instrumenta NextGenerationEU, u okviru kojeg se mobiliziraju dodatna sredstva u iznosu od više od 42 % ukupnih ulaganja u području klime i okoliša. Time su uspostavljene bitne sinergije od ulaganja u kružno gospodarstvo za klimu i bioraznolikost te ulaganja u bioraznolikost u svrhu prilagodbe klimatskim promjenama ili postizanja nulte stope onečišćenja.

Načelo **nenanošenja bitne štete** ključno je kako bi se osiguralo da ulaganja EU-a budu otporna na promjene u budućnosti. Komisija je izdala smjernice o primjeni tog načela na Mehanizam za oporavak i otpornost te trenutačno razrađuje dosljedan pristup njegovoj primjeni na druge financijske instrumente EU-a (kao što su Socijalni fond za klimatsku politiku, kohezijska politika, program InvestEU) i revidiranu Financijsku uredbu[98] kako bi se to načelo moglo primijeniti na cijeli proračun EU-a.

Transparentnost stvorena okvirom EU-a za održivo financiranje, uključujući taksonomiju EU-a, pridonijela je **preraspodjeli tokova privatnog kapitala** i **smanjenju kapitalnih troškova** za održive djelatnosti i ulaganja. Daljnje informiranje o mogućnostima i financijskim rizicima od klimatskih promjena i narušavanja prirode[23] omogućit će financijskim tržištima da u

[94] Uredba (EU) 2021/1767.
[95] COM(2021) 851 final.
[96] Vidjeti SWD(2023) 254 final za više informacija o načinu na koji Komisija prati primjenu prava EU-a.
[97] Javno financiranje država članica mora biti u skladu s pravilima o državnim potporama koja se primjenjuju i na fondove EU-a u okviru podijeljenog upravljanja.
[98] Uredba (EU) 2022/2434.

potpunosti ispune svoju ulogu u financiranju tranzicije. Najnoviji dokazi o učincima okvira EU-a za održivo financiranje općenito su ohrabrujući[99], što potvrđuje, na primjer, **znatno povećanje broja zelenih obveznica**: s 0,6 % svih obveznica EU-a u 2014. na 8,9 % u 2022. Međutim, potrebno je daljnje djelovanje kako je utvrđeno u Komunikaciji o cilju za 2040.[100]

Postoji potencijal za poduzimanje daljnjih mjera kako bi se provelo načelo „onečišćivač plaća". Na primjer, Komisija je predložila da se načelo proširene odgovornosti proizvođača uključi u reviziju Direktive o pročišćavanju komunalnih otpadnih voda. Preuzete su i nove obveze i iskazan je interes za **tržišne instrumente**, posebno na nacionalnoj razini, kako bi se ulaganja usmjerila prema zelenim i klimatskim ciljevima.

To bi moglo zaustaviti **pad udjela poreza za zaštitu okoliša u ukupnim poreznim prihodima** (sa 6,0 % u 2010. na 5,5 % u 2021.) uzrokovan političkim poteškoćama u provedbi promjena u poreznom sustavu i povezanim socijalnim i gospodarskim izazovima[101]. Manje od 4 % svih poreza za zaštitu okoliša povezano je s onečišćenjem i upotrebom novih resursa, dok se više od 96 % njih odnosi na energiju i promet.

Zelenim planom potiče se veća upotreba **zelenih proračunskih instrumenata** radi preusmjeravanja javnih ulaganja, potrošnje i oporezivanja na zelene prioritete i odmaka od štetnih subvencija. Pravila **zelene javne nabave** sve su više obvezujuća (npr. u okviru nedavnih inicijativa o baterijama, energetskoj učinkovitosti zgrada[102], građevnim proizvodima[103] i održivim proizvodima). Unatoč tomu, subvencije za fosilna goriva ostale su gotovo nepromijenjene i iznosile su oko 56 milijardi EUR (u cijenama iz 2022.) u razdoblju 2015. – 2021., od čega je gotovo polovina iskorištena za subvencioniranje nafte, a više od četvrtine za subvencioniranje prirodnog plina.

Subvencije za fosilna goriva povećale su se za gotovo 120 % od 2021. do 2022. kao odgovor na krizu cijena energenata. U skladu s Uredbom o upravljanju[104] države članice izvješćuju o **svim energetskim subvencijama**. Komisija trenutačno izrađuje i metodologiju za izvješćivanje o subvencijama štetnima za okoliš koje nisu povezane s energentima.

Određivanjem cijena ugljika, na primjer u okviru sustava EU-a za trgovanje emisijama, smanjuju se emisije. Države članice tako ostvaruju prihode za borbu protiv klimatskih promjena i za potporu industrijskim inovacijama i kućanstvima za pravednu tranziciju. U prva tri kruga iz Inovacijskog fonda za sustav EU-a za trgovanje emisijama dodijeljeno je 6,5 milijardi EUR za oko stotinu pilot-projekata i demonstracijskih postrojenja za inovativne tehnologije s niskim emisijama ugljika.

[99] Vidjeti npr. *Platform on Sustainable Finance report on a compendium of market practices* (Izvješće platforme za održivo financiranje o zbirci tržišnih praksi) – Europska komisija (europa.eu).
[100] COM(2024) 63 final.
[101] Eurostat, skup podataka (ten00141)
[102] COM(2021) 802 final.
[103] COM(2022) 144 final.
[104] Uredba (EU) 2018/1999.

Iako se razina zelenih ulaganja u javnom i privatnom sektoru znatno povećala, **i dalje postoji velik manjak ulaganja u području okoliša na razini EU-a**, koje trenutačno iznosi od 95 do 145 milijardi EUR godišnje do 2030.[105]

3.3. Upravljanje za integrirano donošenje politika

Širokim spektrom **ambicioznih inicijativa EU-a za upravljanje promiču se integrirana rješenja** za društvena, okolišna i klimatska pitanja u državama članicama. To obuhvaća, primjerice, uključivanje načela kružnosti u nacionalne energetske i klimatske planove i strategiju EU-a za konkurentnost, osiguravanje uvođenja prirodnih rješenja u nacionalne strategije za prilagodbu klimatskim promjenama, planove širenja zelenih površina u gradovima, uključujući izgrađeni okoliš, zelenu infrastrukturu i strategije/planove za korištenje zemljišta.

Godišnji ciklus okvira makroekonomskog upravljanja EU-a, **europski semestar**, sada uključuje ciljeve održivog razvoja i popis pokazatelja otpornosti EU-a. Strukturiran je oko **okvira za konkurentnu održivost**, što obuhvaća tranziciju ključnih industrija (energetika, mobilnost, poljoprivredno-prehrambeni sektor, izgrađeni okoliš) na modele kružnog gospodarstva i ugljičnu neutralnost. Obuhvaća i zaštitu prirode, otpornost na nestašice vode, nedostatak ulaganja u okoliš, aspekte pravedne i uključive tranzicije povezane sa socijalnom dimenzijom i zapošljavanjem, postupno ukidanje subvencija štetnih za okoliš i načelo „onečišćivač plaća", uključujući poreze. To se odražava u preporukama za pojedine zemlje za 2023., u kojima je snažan naglasak stavljen na zelenu tranziciju, posebno energetsku tranziciju i zelene vještine te industrijski i izgrađeni okoliš za većinu država članica. Usmjerenost na druge prioritete u području okoliša može se dodatno povećati.

3.4. Održivi poslovni modeli za otporno gospodarstvo

Zdravi ekosustavi temelj su našeg gospodarstva. **Poduzeća uvelike ovise o prirodnim resursima**: U europodručju posluje 4,2 milijuna trgovačkih društava, a 72 % njih u velikoj mjeri ovisi o barem jednom prirodnom procesu ili resursu, kao što je oprašivanje, čista voda, zdravo tlo ili drvna građa[106].

Očekuje se da će se nakon uvođenja zakonodavstva o zelenom planu **povećati zaposlenost i bruto dodana vrijednost u sektorima zelenog gospodarstva** i na taj način ojačati konkurentnost EU-a. Ti su sektori pokazali znatnu otpornost tijekom uzastopnih kriza i nadmašili gospodarstvo u cjelini. Međutim, zeleno gospodarstvo i dalje čini manje od 3 % gospodarstva EU-a[107].

Doprinos i vrijednost prirode i dalje se zanemaruju u prevelikom broju odluka o poslovanju i ulaganjima. Kako bi se to ispravilo, bit će potrebna snažna partnerstva s

[105] Pod uvjetom da se provedu relevantna osnovna ulaganja, tj. ulaganja u energetiku, promet, industriju ili poljoprivredu, i da se njima ostvaruju potrebne posredne koristi za okoliš.
[106] COM(2023) 376 final.
[107] Eurostat, skup podataka (env_ac_egss2)

poduzećima, koja će se temeljiti na ključnim referentnim vrijednostima utvrđenima u skladu s pravilima EU-a. Nedavna inicijativa o tvrdnjama o prihvatljivosti za okoliš bavi se rizikom od manipulativnog zelenog marketinga, koji se može nadvladati primjenom standardiziranih metodologija. **Direktivom o korporativnom izvješćivanju o održivosti**[108] i prijedlogom **Direktive o dužnoj pažnji za održivo poslovanje**[109] podupire se odgovorno korporativno ponašanje u svim lancima vrijednosti te sprečavaju, ublažuju i uklanjaju negativni socijalni, klimatski i okolišni učinci poslovnih aktivnosti poduzeća iz EU-a i izvan njega koja posluju u EU-u. Raširena primjena **nove računovodstvene metodologije korporativnog upravljanja prirodnim kapitalom** pružila bi vrijedne podatke za objavljivanje podataka o trgovačkim društvima, na primjer u skladu s Direktivom o korporativnom izvješćivanju o održivosti. Potrebne su dodatne mjere kako bi se poduzećima pomoglo da ispune obveze u pogledu izvješćivanja.

Poboljšanje pristupa financiranju za novoosnovana i rastuća poduzeća u EU-u, promicanje istraživanja i inovacija, **razvoj potrebnih vještina i osiguravanje kritičnih sirovina** jednako su važni za potporu održivim poslovnim modelima.

3.5. Pravedna tranzicija i ekološka pravednost

Učinci uništavanja okoliša i onečišćenja na građane EU-a nisu ravnomjerno raspoređeni unutar država članica EU-a i među njima. **Ranjive skupine**, bez obzira na to jesu li ranjive zbog socioekonomskih razloga, zdravlja, dobi, roda ili zato što pripadaju određenoj manjini, **nerazmjerno su pogođene** klimatskim promjenama, opasnostima za okoliš i povezanim zdravstvenim rizicima te promjenama na tržištu rada. Zbog toga **slabi socijalna kohezija** i narušava se povjerenje u vlade, a time i održivost tranzicije.

Cilj **programa za pravednu tranziciju** Europske unije jest postizanje pomaka od kojeg svi imaju koristi. Mehanizam za pravednu tranziciju fond je za potporu radnicima i građanima koji žive u regijama koje su najviše pogođene tranzicijom (fondu je dodijeljeno najmanje 100 milijardi EUR). Sustavom trgovanja emisijama (ETS) smanjuju se emisije i ostvaruju prihodi koji državama članicama omogućuju borbu protiv klimatskih promjena. U okviru **Socijalnog fonda za klimatsku politiku**, koji se financira iz ETS-a, mobilizirat će se 87 milijardi EUR za potporu ranjivim kućanstvima, korisnicima usluga prijevoza i mikropoduzećima. Prva ocjena[110] provedbe Preporuke Vijeća o osiguravanju pravedne tranzicije prema klimatskoj neutralnosti[111] pokazala je da države članice počinju provoditi mjere za pravednu tranziciju, ali i da su zabilježene znatne razlike među zemljama te da ima prostora za poboljšanje.

[108] Direktiva (EU) 2022/2464.
[109] COM(2022) 71 final.
[110] Ključne poruke Odbora za zapošljavanje i Odbora za socijalnu zaštitu o provedbi Preporuke Vijeća o osiguravanju pravedne tranzicije prema klimatskoj neutralnosti PDF (europa.eu).
[111] Preporuka Vijeća od 16. lipnja 2022. o osiguravanju pravedne tranzicije prema klimatskoj neutralnosti, 2022/C 243/04.

Strategijom za **rodnu ravnopravnost** za razdoblje 2020. – 2025. i Mehanizmom za oporavak i otpornost rješava se pitanje rodnih i interesekcijskih nejednakosti u tom procesu[112]. **Programom EU-a za vještine** podupiru se učenici svih dobnih skupina i radnici u pristupu obrazovanju, osposobljavanju i cjeloživotnom učenju.

Baza dokaza o povezanosti okoliša i društva i dalje je nedovoljno razvijena, uz nekoliko iznimaka. **Nejednakosti u onečišćenju zraka** nisu se poboljšale od 2007. do 2020. Razine čestica PM2,5 u najsiromašnijim regijama (s najnižih 20 % BDP-a po stanovniku) neprestano su za oko trećinu više od prosjeka, uz malu vjerojatnost za brzo poboljšanje. Pojedinci izloženi riziku od siromaštva ili socijalne isključenosti imaju ograničen pristup kvalitetnoj vodi za piće i sanitarnim uvjetima[113].

Veća svijest o **potencijalu zelenog gospodarstva za otvaranje novih radnih mjesta** mogla bi pridobiti potporu javnosti. U kružnom gospodarstvu 2021. bilo je zaposleno 4,3 milijuna ljudi, što je 11 % više u odnosu na 2015.[114], a s time povezana dodana vrijednost povećala se za 27 % i dosegnula oko 299 milijardi EUR[115]. Samo u sektoru čiste vode, otpada i sanacije okoliša zaposleno je oko milijun ljudi, a ulaganja u čiste tehnologije potiču otvaranje dodatnih radnih mjesta.

Proširena je svijest o potrebi za zaštitom **ranjivih skupina** (na primjer, u okviru prijedloga Direktive o kvaliteti zraka i Direktive o komunalnim otpadnim vodama) i provedbom prava na pristup vodi u okviru **europskog stupa socijalnih prava**. Te su promjene prilika za intenzivnije djelovanje u području ekološke pravednosti. Na globalnoj razini EU je uspostavio partnerstva za pravednu energetsku tranziciju s Južnom Afrikom, Indonezijom, Vijetnamom, Senegalom i Indijom. Program rada za pravednu tranziciju utvrđen na konferenciji COP28 omogućit će razmjenu mišljenja o načinima pravedne tranzicije.

3.6. Povezanost okoliša i zdravlja

Proširena je svijest o ulozi prirode i bioraznolikosti u ljudskom zdravlju i dobrobiti. Od 2021. Europski opservatorij za klimu i zdravlje podupire suradnju u pogledu utjecaja klimatskih promjena na zdravlje ljudi, a Europski atlas okoliša i zdravlja Europske agencije za okoliš sadržava karte za vizualizaciju utjecaja na okoliš.

Svaka deseta preuranjena smrt u Europi može se povezati s onečišćenjem, koje više pogađa skupine stanovništva u nepovoljnom položaju i ranjive skupine. Smatra se da okolišni čimbenici uzrokuju **više od četvrtine milijuna smrtnih slučajeva povezanih s rakom** u Europi svake godine, a onečišćenje ima posebno štetan učinak na **malu djecu**[116]. U Komunikaciji o sveobuhvatnom pristupu mentalnom zdravlju[117] ističu se učinci izloženosti

[112] Vidjeti EIGE-ov indeks rodne ravnopravnosti za 2023. za poveznice između roda i okoliša.
[113] Vidjeti: Europska komisija, *Access to Essential Services (European Pillar of Social rights): Evidence from EU Member States* (Pristup osnovnim uslugama (europski stup socijalnih prava): dokazi iz država članica EU-a), završno objedinjeno izvješće, 2023.
[114] Eurostat, skup podataka (cei_cie011)
[115] Eurostat, skup podataka (cei_cie012)
[116] COM(2021) 44 final.
[117] COM(2023) 398 final.

građana onečišćenju zraka ili otrovnim kemikalijama na **mentalno zdravlje** te pozitivan učinak čistog okoliša na fizičko i mentalno zdravlje.

Znanstvenici su sve zabrinutiji zbog mogućeg učinka **mikroplastike** na zdravlje ljudi i upozoravaju da izloženost kemikalijama može dovesti do **reproduktivnih i razvojnih problema** kao što su neplodnost, spontani pobačaji, abnormalan razvoj ploda i preuranjeni pubertet.

U okviru **pristupa „Jedno zdravlje"** uviđa se da su javno zdravlje i zdravlje domaćih i divljih životinja, biljaka i šireg okoliša međuovisni. Taj je pristup uključen u inicijative EU-a kao što su strategije „od polja do stola" i farmaceutske strategije, koje uključuju mjere za smanjenje ukupne upotrebe antimikrobnih sredstava, među ostalim u uzgoju životinja, kako bi se spriječila antimikrobna otpornost.

EU je među prvima podupirao provedbu pristupa „Jedno zdravlje" na **globalnoj razini** u okviru Konvencije o biološkoj raznolikosti i Četverostranog saveza (FAO, UNEP, SZO i WOAH). **Deklaracijom s konferencije COP28 o klimi i zdravlju**[118] potpisnice se obvezuju na borbu protiv učinaka klimatskih promjena na zdravlje i promicati suradnju u području pristupa „Jedno zdravlje".

3.7. Digitalizacija

U Osmom programu djelovanja za okoliš naglašava se da nije potpuno iskorišten potencijal digitalizacije za ubrzanje tranzicije.

Provedbom **inicijative za zeleni podatkovni prostor** i preispitivanjem pravila o razmjeni geoprostornih podataka o okolišu („GreenData4All") nastoji se staviti na raspolaganje relevantne podatke o okolišu kako bi se olakšalo donošenje i provedba politika utemeljenih na dokazima.

Konkretan je primjer nova **digitalna putovnica za proizvode**, koja je rezultat strategije EU-a „Europa spremna za digitalno doba". Putovnica za proizvode pridonijet će smanjenju količine materijala i energije, emisija i otpada te čak promicanju dematerijalizacije.

Potrebne su daljnje mjere digitalizacije kako bi se državama članicama i poduzećima **olakšalo izvješćivanje** o klimatskoj i okolišnoj učinkovitosti.

Djelovanje u području digitalizacije može pomoći vladama, ali i potaknuti građane da sudjeluju u praćenju stanja okoliša. Iskorištavanje **punog potencijala suvremenog prikupljanja i analize podataka** (među ostalim s pomoću satelita programa Copernicus) ojačat će se okvir za praćenje i izvješćivanje u okviru Osmog programa djelovanja za okoliš. Primjenom metoda **„građanske znanosti"** mogu se provoditi radnje informiranja, povećati pritisak javnosti na vlade i pridonijeti predviđanju učinaka na okoliš.

[118] *Focus on Health at COP28* (Naglasak na zdravlju na konferenciji COP28), (who.int)

Budući da učinci digitalizacije na okoliš ubrzano rastu, bit će ključni za rješavanje uklanjanje **okolišnih nedostataka** (uzrokovanih povezanim povećanjem potrošnje energije te proizvodnje, potrošnje i odlaganja elektroničkih uređaja).

3.8. Prihvaćanje na globalnoj razini

Uzročnici **klimatskih promjena i gubitka bioraznolikosti globalni su, a mnogi oblici onečišćenja imaju prekogranični učinak. EU ne može samostalno ostvariti svoje klimatske i okolišne ciljeve**.

Zeleni plan donio je nov zamah globalnom zelenom i klimatskom djelovanju EU-a. **Diplomatskim radom u okviru zelenog plana** promiče se prihvaćanje klimatskih, energetskih i okolišnih ciljeva na globalnoj razini, kao i **održivost u globalnom gospodarskom oporavku** nakon pandemije bolesti COVID-19. EU je uspostavio **zelene saveze** s Japanom, Norveškom i Kanadom te **zelena partnerstva** s Republikom Korejom i Marokom. . Osim toga, učvrstio je svoju suradnju s donatorima sličnih stavova i pokrenuo partnerstva za pravednu energetsku tranziciju s Južnom Afrikom, Vijetnamom, Indonezijom i Senegalom, istodobno jačajući suradnju s nekoliko drugih zemalja i regionalnih skupina te. Na multilateralnoj razini, donošenje **Globalnog okvira za bioraznolikost iz Kunming i Montreala** na 15. konferenciji stranaka (COP15) Konvencije o biološkoj raznolikosti i donošenjethe **Ugovora o biološkoj raznolikosti na područjima izvan nacionalne jurisdikcije** bile su ključne etape postignute u međunarodnoj suradnji. Postignut je napredak na **konferencijama UN-a o klimi COP27 i COP28**, uključujući obveze u okviru globalnog pregleda stanja kako bi se udvostručila energetska učinkovitost i utrostručili kapaciteti za proizvodnju energije iz obnovljivih izvora te globalnu obvezu smanjenja emisija metana koja obuhvaća energetski i poljoprivredni sektor te sektor otpada. Druga važna postignuća bili su Globalni okvir UN-a za kemikalije, Konferencija UN-a o vodama iz 2023. te otvaranje pregovora o međuvladinu mehanizmu za suzbijanje onečišćenja plastikom. Zeleni plan rezultirao je i novim zakonodavstvom EU-a (o krčenju šuma, mehanizmu za ugljičnu prilagodbu na granicama itd.) čiji je cilj uspostava održivijih lanaca opskrbe i postizanje snažnijeg međunarodnog angažmana u određenim pitanjima, među ostalim u kontekstu trgovinske politike EU-a. Prva **dobrovoljna revizija EU-a o provedbi Programa održivog razvoja do 2030.** provedena je 2023. i pokazuje da je Unija u potpunosti predana ostvarenju 17 ciljeva održivog razvoja te da je postigla napredak u njihovu ostvarivanju[119].

S obzirom na trenutačne izazove za **multilateralizam** zbog sve lošijih geopolitičkih odnosa, ključno je **mobilizirati treće zemlje** radi postizanja zajedničkih klimatskih i okolišnih ciljeva. Unija mora iskoristiti svoje diplomatske mreže, politički utjecaj, tehnološka znanja i financijska sredstva kako bi **surađivala s vladama i poduzećima** i pomogla u **izgradnji globalne otpornosti** radi sprečavanja nestabilnosti, nesigurnosti opskrbe hranom, raseljavanja stanovništva i prisilnih migracija te promicanja globalnog održivog razvoja u svim njegovim

[119] COM(2023) 700 final.

dimenzijama. Od ključne je važnosti i **sufinanciranje pravedne tranzicije na globalnoj razini**.

4. MJERENJE NAPRETKA

Kako bi procijenila napredak i olakšala stratešku političku komunikaciju na visokoj razini, Komisija je nakon savjetovanja s dionicima predstavila **okvir za praćenje Osmog programa djelovanja za okoliš**[120]. On uključuje 28 glavnih pokazatelja kojima se osigurava strateški pristup za praćenje sustavnih promjena na terenu, u potpunosti usklađen sa sektorskim alatima za praćenje klime i okoliša. EEA će na temelju odabranih glavnih pokazatelja objavljivati **godišnja izvješća o praćenju**.

Kako se zahtijeva u Osmom programu djelovanja za okoliš, okvir za praćenje trebao bi ostati stabilan kako bi se osigurala odgovornost. Donesen je 2022., a njegovi glavni pokazatelji i dalje su svrsishodni. Međutim, trenutačno se nastoje poboljšati postojeći pokazatelji i razviti novi (vidjeti priloženi radni dokument službi Komisije), a u budućnosti bi se moglo razmotriti ažuriranje okvira za praćenje.

Komisija je u posljednjih nekoliko godina uspostavila nekoliko **novih međusektorskih okvira za praćenje** kako bi mjerila napredak u ostvarenju sustavnih promjena, uključujući napredak u postizanju ciljeva održivog razvoja i otpornosti. Komisija se pri izradi tih okvira koristila klimatskim i okolišnim pokazateljima iz postojećih tematskih okvira za praćenje, uključujući okvir za praćenje Osmog programa djelovanja za okoliš. Ti se pokazatelji upotrebljavaju i u europskom semestru. U tijeku je izrada okvira **za mjerenje napretka „izvan okvira BDP-a”** prema održivom i uključivom popisu pokazatelja dobrobiti.

5. ZAKLJUČCI

Unija je utvrdila ambiciozne dugoročne ciljeve, inicijative i okvirne zakonodavne akte u okviru zelenog plana i u skladu s Osmim programom djelovanja za okoliš. Zahvaljujući tomu, EU je **na pravom putu** da ostvari kružno gospodarstvo s nultom neto stopom emisija i čisto gospodarstvo koje pozitivno utječe na prirodu. Sada ima čvrst pravni okvir kojim se utvrđuju klimatski i okolišni ciljevi te međusektorsko zakonodavstvo kako bi se ubrzala tranzicija u ključnim sektorima gospodarstva kao što su energetika, industrija i promet. Većina inicijativa još nije u potpunosti provedena. Stoga je **prerano za procjenu njihova cjelokupnog utjecaja na okoliš**.

Zelenim planom utvrđuje se put EU-a prema održivoj budućnosti na način kojim se izbjegava dostizanje kritičnih socijalnih, klimatskih i okolišnih točaka, što bi štetilo gospodarstvu i društvu. Riječ je o sustavnoj strategiji koja se provodi potpuno u skladu s prioritetnim ciljevima i preduvjetima koji omogućuju provedbu Osmog programa djelovanja za okoliš. Temelji se na sinergijama između klimatskih, okolišnih, socijalnih i industrijskih ciljeva te ciljeva

[120] COM(2019) 640 final.

konkurentnosti, tako da napredak u jednom području stvara učinak poluge u drugim područjima.

Inicijative za kružno gospodarstvo i nultu stopu onečišćenja potaknut će pozitivne promjene koje će pomoći u ublažavanju klimatskih promjena i zaštiti bioraznolikosti. Očuvanje prirode donosi posredne koristi za ublažavanje klimatskih promjena i prilagodbu tim promjenama. Resursno učinkovito gospodarstvo smanjuje pritisak na ekosustave te pomaže u održavanju dugoročne konkurentnosti i izgradnji otpornosti na vanjske šokove. Vizija Osmog programa djelovanja za okoliš za 2050. okosnica je poštene i pravedne zelene tranzicije u EU-u i izvan njega te se vodi međugeneracijskom odgovornošću.

Trebat će se angažirati nadležna tijela na svim razinama i svi dionici privatnog sektora kako bi se osiguralo da zakoni imaju učinak u praksi te **ubrzao tempo** smanjenja emisija, zaštite i obnove bioraznolikosti i uvođenja čistih i kružnih rješenja. Pojednostavnjenje, modernizacija, digitalizacija i odgovarajuće financiranje bit će ključni za uspješnu provedbu političkog i regulativnog okvira. Neophodno je razumjeti i savladati poteškoće u provedbi kako bi se pravni okvir ukorijenio, proizveo učinke i omogućio sudjelovanje svih uključenih strana. Svi sektori i skupine trebaju ostvariti korist od zelene tranzicije.

Zato će Komisija nastaviti blisko surađivati s državama članicama i svim dionicima. Dijalozi s gospodarskim dionicima i socijalnim partnerima te paneli građana[121] primjeri su podupiranja ključnih skupina u razumijevanju klimatskih i okolišnih rizika te povećanju njihove potpore za mjere potrebne za izgradnju otpornosti i dugoročne održivosti u svakom segmentu socioekonomskog spektra.

Potrebna su znatna ulaganja kako bi se potaknula zelena tranzicija u EU-u i postigao cilj klimatske neutralnosti. Financiranje zelene tranzicije ključno je da bi se izbjegli troškovi klimatskih promjena i uništavanje okoliša, procesa koji štetno djeluju na usluge ekosustava o kojima ovisi gospodarstvo i društvo. Kako bi se premostio manjak financijskih sredstava, potrebna su javna i privatna ulaganja, a subvencije za fosilna goriva i druge subvencije štetne za okoliš trebalo bi postupno ukinuti.

Sve se više uključuju ulagači i industrija jer shvaćaju što održivost znači za budućnost njihovih poslovnih modela i koje strateške odluke dugoročno trebaju donijeti. Kako bi se ostvarila zelena tranzicija, bit će potrebno bolje je integrirati u mehanizme gospodarske koordinacije kao što su makroekonomska koordinacija i europski semestar.

Naposljetku, ključno je globalno djelovanje u području klimatskih promjena i okolišnih ciljeva. EU predvodi u stavljanju klimatskih promjena, gubitka bioraznolikosti i, u novije vrijeme, onečišćenja plastikom i otpornosti na nestašice vode u središte pažnje na međunarodnoj razini. Mobilizira međunarodnu zajednicu kako bi se ostvarila vizija Osmog programa djelovanja za okoliš – živjeti dobro unutar granica našeg planeta.

[121] Platforma za građanski angažman – Europska komisija (europa.eu).